
8. Отже, слідче кримінальне переслідування є ефективним, якщо слідчий встановив відповідність між ознаками діяльності певної особи і ознаками конкретного складу злочину із дотриманням вимог обґрунтованості, законності, швидкості.

Науковий керівник – Лобойко Леонід Миколайович, начальник кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ТА ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

*Лучко Оксана Анатоліївна,
викладач Криворізького факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Проблема захисту прав людини в Україні набуває все більшої актуальності. Нові політичні та економічні умови життя суспільства породили не лише позитивні демократичні перетворення, але й цілий ряд складнощів, пов'язаних з необхідністю реального, повноцінного захисту прав та законних інтересів громадян.

Конституційно закріплені і тим самим гарантовані такі основні права і свободи людини, як право на життя, свободу, особисту недоторканість, недоторканість особистого життя, повагу честі та гідності особистості.

Однак практика правозастосування останніх років показала: декларувати, нехай навіть на самому високому рівні, право – ще не означає дотримуватись його чи гарантувати його дотримання.

Однією з найбільш гострих на сьогоднішній день є проблема захисту права особи на недоторканість особистого життя, і в тому числі на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Право на конфіденційність кореспонденції було закріплене на міжнародному рівні ще 1948 року у Загальній декларації ООН прав людини, ст. 12 якої проголошувала: „Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань” [1].

Актом міжнародного визнання України як демократичної правової держави став вступ нашої країни 9 листопада 1995 року до Ради Європи та ратифікація Верховною Радою Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950 року та Протоколів до неї. Вимогами ст.13 Конвенції передбачено право особи на ефективний засіб захисту: кожен, чий права і свободи, викладені в Конвенції, порушуються, має право на ефективний засіб захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, що діяли як офіційні особи.

Стаття 8 Конвенції регламентує право особи на повагу до її приватного і сімейного життя. В ній зазначається, що 1) кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції; 2) держава не може втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом і коли

це необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб [2].

В національному законодавстві право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, закріплений в таких нормативно – правових актах, як в ст. 31 Конституції України, ст. 14¹ КПК України, ст. 306 ЦК, ст. 9 Закону України «Про телекомунікації», ст. 6 Закону України «Про поштовий зв'язок».

Законодавством України встановлена також кримінально – правова заборона порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст.163 КК України).

Слід зазначити, що чинне законодавство не повно і суперечливо регулює питання тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30, 31, 32 Конституції України, під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства.

Недосконалість законів, некомпетентність правозастосовних органів, відсутність належного механізму контролю часто призводять до необґрунтованих порушень прав людини. Напевно, причини такої ситуації наступні:

- відсутність в юридичній літературі легальних визначень, які могли б бути використані правозастосовцями, що саме слід розуміти рід «таємницею телефонних розмов», «кореспонденції»;
- відсутність чіткого переліку умов, відповідно до яких у правоохоронних органах можуть виникнути підстави до порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції;
- недосконалість механізму процедури вторгнення у сферу телефонних переговорів;
- відсутність дійового судового контролю за здійсненням накладення арешту на кореспонденцію, зняттям інформації з каналів зв'язку;
- відсутність в законодавстві України норм правового регулювання національної складової мережі Інтернет.

Подібного роду прогалини і в теорії права, і в законодавстві, очевидно, не можуть не відобразитися на умови життя людини у сучасному суспільстві. Ніхто з громадян, таким чином, не застрахований від того, що телефон може прослуховуватися довгий час співробітниками правоохоронних органів без достатніх на те підстав і по досить формальному приводу.

Коли мова йде про обмеження прав людини, в тому числі на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, особам, які наділені такого роду повноваженнями, слід керуватися певними принципами. Загалом, виходячи з аналізу практики Європейського суду з прав людини по ст. 8 щодо перехоплення повідомлень (справи Класс проти Німеччини, Малоун проти Об'єднаного Королівства, Ювіг проти Франції, Крюслен проти Франції й інші), було сформульовані принципи, яким мусить відповідати закон, що регулює контроль комунікацій, щоб він не порушував статтю 8. Перехоплення повідомлень повинне здійснюватись на підставі закону, який має бути доступним (тобто щоб людина мала змогу переконатися, що перехоплення відповідає законодавчим нормам, використаним у цьому конкретному разі), передбачуваним (тобто людина повинна бути здатна передбачити наслідки своїх можливих дій) і відповідати необхідному критерію якості.

Повертаючись до національного законодавства, слід звернути увагу на тому, що обмеження прав людини, у тому числі на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції може при провадженні таких слідчих дій як накладення арешту на кореспонденції, її огляді та виїмки, зняття інформації з каналів зв'язку, дослідження інформації з каналів зв'язку, а також при проведення таких оперативно – розшукових заходів як зняття інформації з каналів зв'язку та перлюстрація кореспонденції.

В ст. 187 КПК України вказані підстави до провадження слідчих дій накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку. Перелік підстав до провадження вказаних слідчих дій повинен супроводжуватися певними умовами, які дозволили б не допускати необгрунтованого обмеження прав людини. На нашу думку до них можна віднести наступні умови:

1. не повинні розголошуватися будь – які дані про особисте життя осіб, якщо в них не містяться дані про вчинений злочин або документи і предмети, що мають доказове значення;
2. допустимість розголошення таких відомостей про особисте життя осіб повинна визначатися лише судом у разі необхідності всестороннього, повного і об'єктивного дослідження матеріалів справи;
3. отримані дані не повинні використовуватись правоохоронними органами з метою впливу на особу шляхом погрози розголошення таких відомостей про його особисте життя з метою отримання показань;
4. доступ до відомостей особистого характеру повинен, по можливості, здійснюватись однією і тією ж посадовою особою в період всього провадження по справі.

Подібні застереження є досить обгрунтованими, адже мова йде про інформацію, розголошення якої може вплинути на подальшому житті особи: його сімейному добробуті, здоров'ю, діловій репутації, взаємовідносинах з родичами, колегами тощо.

Внаслідок вище вказаного, слід зробити висновок про те, що ст. ст. 187, 187¹ КПК України потребують доповнення, пов'язані з необхідністю чіткої регламентації умов обмеження права осіб на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Слід відмітити, що враховуючи специфіку телефонних переговорів, особа, що прослуховує телефонну розмову або ж читає кореспонденцію, вторгається у сферу недоторканості особистого життя відразу ж двох абонентів. У зв'язку з цим виникає декілька проблем: по-перше, якщо маються підстави прослуховувати конкретну особу, то на якій підставі прослуховується його співрозмовник? По-друге, розмова, яка відбувається по телефону або ж за допомогою інших технічних засобів зв'язку, може стосуватися будь – яких тем, у тому числі будь – яких видів таємниць (державної, нотаріальної, лікарської, банківської та ін.)

Уявляється, що галузеве законодавство, що регулює питання допустимого обмеження прав людини, повинно передбачити всі нюанси, що стосуються як необхідності, так і обгрунтованості провадження зняття інформації з каналів зв'язку та накладення арешту на кореспонденцію, їх тривалості і порядку одержання судового дозволу на їх проведення.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини ООН : Декларація; міжнародний документ від 10.12.1948 р. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
2. Європейська Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950 року // Голос України – 2001.- №3 (2503). - С. 6-8.

Науковий керівник - Федченко Володимир Михайлович, заступник начальника Криворізького факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ з навчально – методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ОДОРОЛОГІЇ

Мазій Тетяна Іванівна,

*студентка 4-го курсу юридичного факультету
Національного університету державної
податкової служби України*

На сьогодні в Україні склалась доволі непроста економічна та соціальна ситуація яка є наслідком довготривалої економічної кризи. Вона призвела до спаду виробництва та зростання безробіття, зумовила стрімке зростання крадіжок, грабежів, розбійницьких нападів, вимагань, вбивств та вчинення корисливих злочинів. Все частіше правоохоронні органи стикаються із проблемою повної відсутності матеріальних слідів злочину, наприклад, відбитків пальців, речових доказів.

Для розкриття та розслідування таких злочинів представники правоохоронних органів повинні покращувати роботу і підвищувати ефективність використання спеціальних знань та науково-технічних засобів саме в галузі одорології.

Актуальність даної теми полягає в тому, що при боротьбі зі злочинністю необхідно вводити не тільки пошук нових засобів виявлення та викриття злочинців, але й удосконалювати ті методи і засоби, які вже позитивно себе зарекомендували.

Детальні дослідження криміналістичної одорології проводили такі вчені як : М.В. Салтевський, В.І. Шиканов, К.Т. Сулімов, В.Д. Басай , М.В. Кісін, П.Д. Біленчук, О.А. Кириченко, В.М. Федоров.

В.Д. Басай одорологію розглядає як часткове вчення принаймні трьох галузей юридичної науки — криміналістики, ординстики та кримінального процесу. В останньому випадку проблеми одорології мають бути розроблені в межах більш широкого кола процедурних юридичних наук, поміж яких треба назвати й ординстичний регламент [1, 45].

М.В. Салтевський відзначає, що одорологія, як наука про запахи виникла відносно недавно на основі молекулярної біології, електроніки та природничої науки. Вона вивчає природу і закономірності утворення запаху, механізм його розповсюдження, сприйняття та виявлення [3, 19]. Він стверджує, що одорологія є галуззю криміналістики, присвяченою можливостям використання запаху для встановлення осіб, які причетні до вчинення злочину.

Основний запах людини міститься в крові, волоссяному покриві, нігтях, слині, потожирових та інших виділеннях організму. До цього власне запаху людини, який